

Pedolog, šéfredaktor časopisu Pozemkové úpravy Ing. Václav Alexandr Mazín, Ph.D.

Vážení čtenáři,

posledních pět let se redakční rada časopisu snažila dát prostor příspěvkům věnovaným problematice vody v zemědělské krajině. Předpokládali jsme, že klimatická změna je již známá deset až dvacet let, tedy v České republice minimálně od katastrofální povodně na Moravě v roce 1997. Už tehdy bylo zřejmé, že pozemkové úpravy jsou prostředkem pro přípravu a projekci menších opatření na zemědělském půdním fondu, kde by se podle všech odborníků mělo začít s realizací nápravných a adaptačních opatřeními. Také bylo odborníkům na ochranu půdy a vody jasné, že bez doprovodných a navazujících změn využívání půdy, nemohou přírodě blízká, ani technická opatření v krajině obstát. V tomto směru měly pracovat jak projektanti, tak ti co schvalovali uvolnění veřejných prostředků na tato ochranná, protierozní a vodohospodářská opatření. Technická a přírodě blízká opatření bez doprovodných změn využívání navazujících pozemků ztrácí brzo svoji funkci a naopak. Projekční praxe dnes má k dispozici řadu metod, které umí navrhnout opatření, ať již z hlediska soustředěného odtoku vody, vodní a větrné eroze, vymezení infiltračních, transportních zón a dalších vyzorovaných jevů v krajině.

V tomto období dvaceti let bylo možné zaznamenat diskuzi zdali jde více o vsakování, zadržetí, zpomalení nebo akumulaci vody v krajině a zdali je třeba budovat nádrže, nebo změnit technologii zpracování půdy a osevní postupy. Bylo vyčísleno kolik za posledních sedmdesát let ubylo organické hmoty z půdy a o kolik se zvýšil stupeň jejího zhutnění, nebo kolik bylo nenávratně odneseno půdy erozí mimo území České republiky. Byly vymezeny oblasti s nebezpečím extrémního sucha. Ale nejen to. Vědci se shodli na tom, že způsoby využívání zemědělského půdního fondu jsou na mnohých místech krajiny v rozporu s půdněekologickými podmínkami. Nabízí se otázka, jak to, že půda ještě vůbec rodí? A co ti, kteří mají půdu jako výrobní prostředek, co spravují povodí a toky, nebo ti co žijí na venkově a spravují svěřené území?

Je poučné se ohlédnout do minulosti, kdy naši otcové provedli od té doby nepřekonanou klasifikaci půd a jejich celorepublikový průzkum. V roce 1967 byla ukončena Geneticko-agronomická klasifikace půd ČSSR. Tato akce trvala šest let a vycházela z detailního průzkumu půdně klimatických stanovištních podmínek zemědělských půd, na které navazovala agronomická interpretace získaných výsledků. Tato celostátní akce mapování půd byla prováděna ve spolupráci se zemědělskými závody a stala se podkladem pro jednotnou klasifikaci bonitovaných půdněekologických jednotek, která je praxí využívána v současnosti. Výsledné zprávy a kartogramy (mapy) byly předány všem zemědělským podnikům, zemědělským správám a jsou dodnes uloženy v archivech Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy.

Tehdy v roce 1967 byl jako další výsledek klasifikace půd zpracován ještě jeden velmi zajímavý materiál, který bohužel nebyl zemědělskou praxí nikdy přijat. Jednalo se o agronomicko půdní seskupení geneticky příbuzných půdních typů. Jednoduše řečeno, byly z dnešního pojmosloví navrženy půdní bloky geneticky a agronomicky příbuzných půd, které tvořili určitý typ stanovištních jednotek pro jednotlivé druhy kulturních plodin. Bylo totiž už tehdy zřejmé, že zemědělec představující velkoplošné uživatele státních statků a jednotných zemědělských družstev, je odtržený od půdy a jejích potřeb, daných tisíciletým vývojem a vklady práce našich předků. Diktát intenzifikace zemědělství pro produkci potravin byl tehdy převládající politickou doktrínou.

Autorský kolektiv Metodiky agronomické interpretace výsledků průzkumu půd pod vedením dr. J. Němečka, CSc., v úvodu konstatoval, že *důvodem nízkého stupně interpretace výsledků je m.j. celkově nízká úroveň znalostí půdoznalecké problematiky v širších zemědělských kruzích*. Tehdy se psal rok 1966 a zpracované Kartogramy souborných zúrodňovacích opatření jednoznačně vymezovali okrsky geneticko agronomických seskupení a jejich souborných návrhů zúrodňovacích opatření. Od organizace půdního fondu v podobě uspořádání cestní sítě, zachování protierozních mezí, a zatravnění pásů uvnitř orné půdy k protierozním osevním postupům a střídání plodin, velikosti a rozmístění honů, technickým opatřením typu nových mezí, teras, a záchytných příkopů až ke způsobům obhospodařování půdy. Orba po vrstevnici, hrázkování, podsevy, zlepšení struktury půdy, udržení půdní vláhy hnojením chlévskou mrvou a další. Kapitola o protierozních opatření uvádí: *Obecně nejúčinnějším opatřením proti erozi je dobrá půdní struktura, o jejíž zlepšení je třeba soustavně pečovat animálním, zeleným i minerálním hnojením. Dobrým opatřeními mírných svazích je zvyšování vsakovacích schopností půd hloubkovým podrýváním a prohlubováním ornice*.

Kdyby se tato souborná zúrodňovací opatření začala dodržovat, byla dnešní připravenost krajiny na klimatické změny zcela odlišná. Dokonce by se nemusely provádět ani pozemkové úpravy. Místo toho se v šedesátých až osmdesátých letech minulého století zjednodušil soubor opatření na systematickou drenáž, likvidaci mezí a polních cest, rekultivaci dočasně neobdělávaných půd, případně náhradních rekultivací nezemědělské půdy za zábor zemědělského půdního fondu. Kdyby nepřišla v roce 1989 politická změna, byly odnes odvodněny všechny podhorské a horské oblasti České republiky. Po roce 1989 se nadále využívala půda v rozporu s půdněekologickými podmínkami a restrukturalizace zemědělství vedla směrem k pěstování plantáží rychle rostoucích dřevin, bambusu, kukuřice a řepky pro energetické účely. Už nešlo o *nízkou úroveň znalostí v širších zemědělských kruzích*, ale o řádnou zemědělskou praxi monitorovanou národními a evropskými platebními organizacemi. Dopady těchto netradičních způsobů využívání půdy jsou dnes všeobecně známé. Celou tu dobu leží materiály Agronomické interpretace výsledků průzkumu půd v archivech Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půd, ale někde i pracovišť pozemkových úřadů a okresních archivů.

Možná, že by se tyto historické materiály zdály někomu zastaralé, nebo překonané novými technologiemi. Ale na nové technologie v obhospodařování a zpracování půdy spoléhat zemědělec nemůže. Půda se svými potřebami vkladu lidské práce a organických hnojiv zůstává stále stejná. Médii proběhla nedávno zpráva od představitelů agrární komory, že nízká retenční schopnost dnešních půd v České republice je způsobena nízkým stavem dobytčích jednotek. Nemáme statková hnojiva a tím došlo ke ztrátě příznivé struktury a jímavosti půdy.

Tak jak to je? Mají pravdu demonstující děti, když obviňují generaci otců z nedbalého chování ke krajině, nebo za to může nízký stav skotu? A ví dnešní děti co je to půda? Chtějí, abychom chránili klima. Může člověk chránit klima? Nepřeceňují nás naše děti? Máme změnit životní styl a okamžitě zavést reálná opatření? To už zní prakticky a dá se tomu rozumět. Ale když se ohlédneme na praktické výsledky navržených souborných zúrodňovacích opatření z šedesátých let minulého století, pak nám nezbyvá, než bezradně krčit rameny. Změna chování by představovala napřed změnu mentality těch, kteří tvoří politiku a těch, kteří je volí. A jaké myšlenky a světonázor máme zaujmout? Biocentristický, nebo ekofeministický? Máme se stát vyznavači hlubinné ekologie, nebo novokeltizmu? Měli bychom více spoléhat na imaginární přírodní procesy jako v Národním parku Šumava, který sežral brouk? Nebo se stát zastánci zrušení soukromého vlastnictví? Co si vybrat

z těchto moderních levicových směrů, které v současnosti stojí za respektovanou politickou silou mladých ochránců klimatu? A jak se bránit pronikání těchto názorů do některých vědeckých kruhů a škol? A co s tou naší tradiční konzervativní myšlenkou, že jde o to, chovat se jako řádný hospodář o svěřenou Zem?

Zdá se, že nízká úroveň znalostí v širších kruzích veřejnosti, jak konstatovali autoři Metodiky agronomické interpretace výsledku průzkumu půd z roku 1966, přetrvává. Kausalita mezi člověkem a klimatem se hledá opravdu obtížně. Nevíme, příčinu tak globálních jevů jako je oteplování Zeměkoule a migrace lidstva. Nevíme jakou roli v znečišťování životního prostředí hrají nové technologie a umělá technologie, které tak obdivujeme. Ale kausalita člověka a půdy je odvěká a jednoznačná. Platí napříč celou Zemí. Půda je totiž výsledkem nejen geologických procesů a klimatu, ale i poctivé lidské práce. Co si od půdy vezmeš, to jí vrátíš.